

Egy salamancai diák naplója 1568–69-ből

Salamanca. A művelődés- és neveléstörténet kutatója számára ismerősen cseng a spanyol város neve, a szélesebb olvasóközönség viszont kevésbé ismeri. A Tormes-parti város – amelyet neveztek már „spanyolországi Athén”-nek, „leány Rómá”-nak, és amely Lope de Vega szerint a legszebb – évszázadokon át az Ibériai-félsziget egyik kulturális központja volt. Egyeteme a 13. századtól létezik, a híres intézmény hallgatója volt Gaspar Ramos Ortiz, akinek naplója a nevelés-történet egyik érdekes forrása.

León és Kasztília nemesei a 12. század végéig Párizsba küldték tanulni fiaikat, ám ebben az időben már spanyol földön is kezdtek megszerveződni azok a klerikus iskolák, amelyekből a 13. században megalakultak az első helybeli egyetemek. Először Palenciában (1212), majd Salamancában és Valladolidban nyitotta meg kapuit a studium generale. (1) Salamanca ebben az időben rendkívül virágzó város volt, lakói földművelésből, szőlőtermesztésből és juhtenyésztésből éltek. Nemesei házak sokasága jelezte polgárai jólétét, harminchárom temploma és harminchét zárdája pedig a vallásos és kulturális életben elfoglalt kivételes helyzetét. (2)

IX. Alfonz 1218-ban (vagy 1219-ben) alapította a felsőbb szintű oktatási központot, egy korábbi, nagy hírű klerikus iskolára alapozva azt. (3) Mások 1226-ra teszik az alapítás évét, amikor a városban letelepedtek a domonkosok. (4) 1243-ban III. (Szent) Ferdinánd megerősítette az intézmény kiváltságait, X. (Bölcs) Alfonz pedig „egyetem”-nek nevezte azt, és 1254-ben törvényeinek egy része is az egyetem körülményeinek, fenntartásának meghatározásával foglalkozott. (5) 1255-ben IV. Sándor pápa bulláiban a Salamancai Egyetemet is megemlítette (a bolognai, párizsi és oxfordi mellett) mint olyant, amelynek jogában áll az egész földkerekségen (in toto orbe terrarum) érvényes fokozatokat adományozni. (6) Ettől kezdve nem csupán az Ibériai-félsziget lakói látogatták a főként jogi képzéséről híres egyetemet, hanem külföldről is szép számmal érkeztek ide ta-

nulni vágyó fiatalok (és idősebbek...). A későbbi pápák is sorozatosan megerősítették és bővítették a 15. században már valódi virágkorát élő egyetemnek nyújtott javadalmakat. Az 1400-as évek végén évente több mint hétezer diákja volt az intézménynek, és a spanyol uralkodók számos fontos döntésük előtt kikérték a tudós salamancai professzorok véleményét. (Közismert például, hogy Izabella királynő *Kolumbuszt* is Salamancába küldte tanácsért útja előtt, *Diego de Deza* baráthoz.) (7) A 15–16. században történészek, csillagászok, jogtudósok, írók, költők, grammatikusok és orvosok sokasága került ki a jeles intézmény falai közül, akik között megtalálhatjuk a spanyol aranykor kiválóságait. 1554-ben a Mexikóba települ *Salazar* azt írta latin dialógusaiban, hogy „Nincs Szicíliában olyan bőség gabonából, mint Salamancában doktorokból”. (8)

A 16. század – melyet Salamancában a tudós *Luis de León* neve fémjelez – az egyetem történetének legfényesebb időszak. Ebből a századból való az a napló, amelynek segítségével bepillantathatunk a korabeli diákok mindennapjaiba. Nem lehet tudni, hogy akár Salamancában, akár másutt milyen mértékben volt elterjedt a naplóírás az egyetemisták között, de a fennmaradt források szerint többen is készítették jegyzeteket, elsősorban kiadásaiokról. *Gaspar Ramos Ortiz* joghallgató naplója mellett (1568–1569) megemlíthetjük például egy firenzei patricius családból származó diák, *Girolamo da Sommaia* naplóját is, melyet 1603–1607 között ve-

zetett. Az egykori feljegyzések megőrizték számunkra azt a környezetet (tanulási eszközök, könyvek, ruhák, bútorok, élelmiszerek, játékok stb.), amely a régi diákokat körülvette. Naplóikban általában kevesebb szó esik magáról a tanulásról, és több a szabadidőről, a diákok szórakozásairól, pénzügyi gondjairól.

Gaspar Ramos Ortiz 1568. június 30-án érkezett Salamancába. Huszonkét éves volt ekkor. Naplójából megállapítható, hogy nemigen fűlt a foga a jogi tanulmányokhoz, jóllehet felmenői között többen szereztek fokozatot e tárgyból. (9) A fiú számára, akinek anyja még a szüléskor meghalt, saját feljegyzései szerint rendszeresen vitatkozott atyjával az őt megillető anyai örökség miatt, salamancai tanulmányai az otthonról való elmenekülés lehetőségét jelentették. A városba érkezve legelső dolga volt, hogy szállást keressen. Az itt töltött tizennégy hónap alatt többször is változtatta lakóhelyét, elsősorban takarékosági okokból költözött mindig olcsóbb helyre. A ruháit is főként használtcikk-kereskedőktől szerezte be, akik Salamanca Serranos nevű utcájában adták-vették a diákok leveletett holmijait. Aki a városba érkezett, itt vásárolt be, aztán tanulmányai végeztével ruhái és használati tárgyai visszavándoroltak a kereskedőkhöz. (10) Gaspar Ramos Ortiz gyakorta írt arról naplójába, hogy zoknit, cipőt, körgallért, inget, papucsot, szövetet, selyemövet és kölnivizet vásárolt, és gondosan feljegyezte azokat a kiadásait is, amelyeket a diák-egyenruha beszerzésére fordított. Salamancában is kötelező volt a tóga, az egyetemi talár, és szabályzatokban tiltották a feltűnő színű zubbonyok, a kézzel varrott, finom kesztyűk és ingek, a „kérkedő” selyem holmik viselését, csakúgy, mint a fegyverhordást. Az egyetemi hallgatók öltözéke a klerikusok sötét, egyszerű ruháihoz kellett, hogy hasonlítson.

Gasparnak pénze jelentő részét (csaknem egynegyedét) élelmiszerek vásárlására – kenyér, hús, víz, bor és gyümölcs beszerzésére – kellett fordítania. (11) Költségeinek mintegy felét tették ki a tanulási

eszközökre fordított kiadásai. Elsősorban jogi alaptankönyveket vásárolt. Megvette például a *Római polgárjog* című művet, amely akkoriban is a jogi képzés egyik alapját jelentette az egyetemen. Vásárolt még spanyol törvényt magyarázó műveiből is, mivel akkoriban Salamancában a tanároknak tilos volt lediktálniuk az előadásait. Ám nem csak könyvekre volt szüksége Gaspar Ramos Ortiznak a tanulásához, hanem papírra, tintára, tintatartóra, tollkészletre, tollszárra, tollvágó késre és ollóra, gyertyára, asztali könyvtartóra, olajmécesre is. Adódtak egyéb kiadásai is: volt egy inasa, aki ügyes-bajos dolgai elintézésében segédkezett; rendszeresen fizetett egy asszonynak, aki mosott, főzött és takarított rá. 1568 nyarán egy hónapot töltött betegágyban, és eközben három orvosnak fizetett az érvágásért, gyógyszerért, kenőcsökért. Naplóbejegyzése szerint annyira betegnek érezte magát, hogy még misét is mondatott javulásáért. Ebben az évben összesen 21 ezer maravédit költött, ami ugyan más diákok taníttatási költségeit nézve nem volt rendkívüli összeg, számára és apja számára azonban jelentős kiadást jelentett. 1569 tavaszán végérvényesen megromlott a viszony közte és apja között, és hiába küldött haza ajándékokat, otthonról nem fedezték tovább a költségeit. Így hát maga mögött hagyta a virágzó egyetemet, és Valladolid felé vette útját, ahol egy hidalgó lányával kötött gyors házasság megeremtetten számára a viszonylagos felemelkedés lehetőségét. (12) Hosszabb időre Itáliába ment, ahol *Bibona* herceg titkáraként kamatoztathatta Salamancában szerzett ismereteit.

Gaspar Ramos Ortiz, aki naplója szerint nem is akart salamancai diák lenni, nem vitte tovább nagybácsikái hagyományát, és nem lett jogtudós, sem hivatalnok. Második házasságából született lánya, Francisca azonban két olyan fiúnak adott életet, akik később, a 17. század közepén fokozatot szereztek az egyetem jogi fakultásán. Ám ezt Gaspar már nem érthette meg, mert 1631-ben, nyolcvanöt éves korában Ledesmában meghalt. Naplója révén azonban örökre bekerült azon személyek közé,

akiket a salamancai egyetem híres diákjai között emlegetnek.

A. Kéri Katalin

Jegyzet

- (1) FOREST, A.–CANDILLAC, M. DE–STEENBERGHEN, F. VAN: *Historia de la iglesia XIV. – El pensamiento medieval*. Edicep, Valencia 1974, 642–644. old.
- (2) GARCIA MERCADAL, J.: *Estudiantes, sopistas y picaros*. Ed. Plutarco, Madrid 1934, 25. old.
- (3) ALVAREZ, M. F.–RODRIGUEZ SAN PEDRO, L. E.–VILLAR, J. A.: *The University of Salamanca. Eight Centuries of Scholarship*. Ed. Universidad de Salamanca, Salamanca 1992, 11. old.
- (4) *Diccionario de historia eclesiastica de España IV*. Szerk.: VAQUERO, Q. A.–MARTINEZ,

T. M.–GATEL, J. V. Inst. E. Florez, Madrid 1975, 2639. old.

(5) VÁZQUEZ, L. C.: *La vida estudiantil en la Salamanca clasica*. Ed. Universidad de Salamanca, Salamanca 1989, 28. old.

(6) Uo., 48. old.; *Diccionario...*, i. m., 2639. old.

(7) GARCIA MERCADAL, J.: *Estudiantes...*, i. m., 26. old.

(8) VÁZQUEZ, L. C.: *La vida estudiantil...*, i. m., 63. old.

(9) A diák életrajzáról l.: RODRIGUEZ SAN PEDRO BEZARES, L. E.: *Universidad moderna y promoción jurídica. El diario salmantino de Gaspar Ramos Ortiz (1568–1569)*. = *Universidades españolas y americanas*. Generalitat Valenciana, 1992, 458–462. old.

(10) MEDINA, PEDRO DE.: *Grandezas y cosas notables de Espana*. Alcala 1595, fol. 224.

(11) RODRIGUEZ SAN PEDRO BEZARES, L. E.: *Universidad moderna...*, i. m., 466. old.

(12) Uo., 460. old.

„Szelíd pedagógia” az életvitel programok oktatásában

A tanulástól gyakran csak a gyors megoldásokat, kész recepteket várjuk, de hiába. Az információtól még hosszú út vezet a tanultak alkalmazásáig.

Különösen igaz ez az életmód- és életvitel programok keretében való tanulásra. Ide sorolhatók a lelki egészségünk megővását célzó önismereti tanfolyamoktól kezdve a házassággondozó, továbbá a gyermeknevelésről vagy a korszerű táplálkozásról szóló kurzusokon keresztül a menedzserképző, a munkanélkülieket segítő vagy az ügynevezett időgazdálkodási tanfolyamok is, hogy csak néhány, egymástól látszólag igen távoli területet említsünk. A felsorolt képzések végső célja az, hogy a résztvevők a tanultakat tartósan beépítsék saját életgyakorlatukba.

Az ilyen programok oktatása *komplex pedagógiai feladat*. Nem elegendő az információk vagy bizonyos technikák közlése, hanem a tanuló személy *holisztikus* fejlesztésére van szükség. Minden életmód program célkitűzése a teljes egészségnevelés, csak más-más részelem hangsúlyozásával. Az egészség testi (szomatikus) és lelki (mentális) összetevői nemcsak egymással, hanem a szociális dimenzióval – például az interperszonális kapcsolatokkal – is összefüggenek, ebből következően a nevelési tevékenységnek mindhárom részterületre gondot kell fordítania. A tanár pontos tárgyi tudását ezért elengedhetetlenül ki kell egészítenie neve-

léslélektani és módszertani ismereteknek is, például a tanulás folyamatára vonatkozóan.

Az információ felkínálásától az alkalmazásig

Xaver Fiederle „szelíd pedagógiája” (1) felhívja a figyelmet arra, hogy a tanulási folyamat általában már jóval korábban elkezdődik, mint maga a foglalkozás, a képzési szituáció. A meghirdetett cím által kiváltott asszociációk, remények előzetes ismereteken, tapasztalatokon, előítéleteken alapulnak. A tanulóknak ez a tapasztalati potenciálja nagyon fontos a tanár számára,